

№ 7 (312)
Люты 2010 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Радавод: нашчадкі славутага мастака –** стар. 5
- **Рамяство: шапавалы з Дрыбіншчыны –** стар. 6
- **Лёс: жаўнер некалькіх войскаў –** стар. 7

**Жыві, беларуская песня!
Жыві, беларуская мова!**

На тым тыдні...

10 лютага ў музеі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў адкрылася выстаўка мастакоў з Польшчы, Ізраіля, Германіі і Беларусі «Жылі-былі», зладжаная з дапамогаю Ізраільскага культурнага цэнтру пры пасольстве Дзяржавы Ізраіль у Рэспубліцы Беларусь, Інстытута імя Гётэ ў Мінску, Польскага Інстытута ў Мінску. Прадстаўленыя яскравыя прыклады кніжных ілюстрацыяў для дзяцей – ад малюнка прам да калажа: працы Ірэны Абольскі, Марты Агонэк, Надзі Будэ, Аляксандра Твардохэнса, Караліны Корнэк, Юрыя Алісевіча, Валерыя Славука, Паўла Татарнікава, Веры Ягоўдзік ды іншых.

Да 7 сакавіка выстаўка працуе ў Мінску, а потым зладзіць вандроўку па гарадах Беларусі.

З 10 па 14 лютага праходзіла XVII Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш «Кнігі Беларусі – 2010». Сёлета навінкі прадставілі 619 удзельнікаў з 26 краінаў свету, ганаровым госцем была Францыя. Самым вядомым госцем з расійскага боку быў пісьменнік Міхаіл Велер, які паходзіць з нашай краіны. Маскоўскае выдавецтва «Время» поруч з творамі А. Салжаніцына і А. Платонава выставіла і выдадзены ім жа зборнікі беларускіх аўтараў – Рыгора Барадуліна і Святланы Алексіевіч. У рамках выстаўкі прайшлі прэзентацыі кніг «Рускія ў Беларусі» і «Перакуленае» Р. Барадуліна, а таксама адбыўся дзень украінскай кнігі. А яшчэ выстаўка паказала, як не шмат, у параўнанні з суседзямі, выдаецца ў нашай дзяржаве кніг на роднай мове.

Вечарыну, прысвечаную славутаму музыку беларускага паходжання Чэславу Неману, зладзілі ў Беларускай дзяржаўнай бібліятэцы імя Ежы Гедройца Генеральнае консульства Рэспублікі Беларусь у Беластоку, універсітэт у Беластоку і Гродзенскі універсітэт імя Янкі Купалы.

Аранжыроўку кампазіцыяў для імпрэзы зрабіў заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь У. Ткачэнка, былы ўдзельнік ансамбля «Песняры». Творы Чэслава Немана прагучалі ў выкананні эстраднага аркестра

«Капрыз» Гродзенскага універсітэта і музыканта і кампазітара П. Ялфімава. Пасля канцэрта дэманстраваліся дакументальныя фільмы беларускага і польскага рэжысёраў В. Савінай і Я. Шпакоўскага, прысвечаныя слыннаму музыку.

Спецыялісты выдавецтва Беларускага Экзархата плануюць у лютым прыступіць да залічбоўвання Полацкага Евангелля ў Расійскай нацыянальнай бібліятэцы (Санкт-Пецярбург і Масква). Гэта найважнейшы этап у падрыхтоўцы факсімільнага выдання Полацкага Евангелля, якое мяркуецца зрабіць да 1150-годдзя горада (якое будзе адзначацца ў 2012 годзе). Кніга датуецца XII стагоддзем. Паводле падання, яго ўласнаруч на перапісвала Ефрасіння Полацкая.

11 лютага ў Нацыянальным мастацкім музеі адкрылася выстаўка «Лявон Баразна. Спадчына», прымеркаваная да 80-годдзя з дня нараджэння мастака і грамадскага дзеяча. У экспазіцыі прадстаўлена больш за 70 малюнкаў і партрэтаў, у тым ліку замалёўкі беларускіх народных строяў і нацыянальнага арнаменту. Л. Баразна – адзін з стваральнікаў нацыянальнай тэматыкі ў беларускім мастацтве 1960-х гадоў, заснавальнік сучаснай нацыянальнай сцэнаграфіі, першым сярод беларускіх мастакоў пачаў запісваць узоры ткацтва з нацыянальнай арнаментыкай, складаючы і сістэматызуючы асаблівасці народнага строю Палесся, Гродзенскай, Віцебскай і Мінскай абласцей. Л. Баразна – аўтар канцэпцыі альбома «Гравюры Францыска Скарыны», уступных артыкулаў, камментарыя і тлумачэнняў да гравюраў, заставак і манаграмаў.

12 лютага ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка плакатаў на спартыўную тэматыку з уласных збораў, прысвечаная зімовым Алімпійскім гульням у Ванкуверы. Калекцыя плакатаў ахоплівае перыяд ад пачатку XX стагоддзя па сённяшні дзень.

13 лютага ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча сустрэлі вясну на свяце «Маслеўніца XXI стагоддзя». У праграму свята ўваходзіў батлеечны спектакль, гульні, цікавыя конкурсы для дзяцей і дарослых.

Фестываль беларускай песні ў Беластоку

У сапраўднае свята для жыхароў усяго Беластока ператварыўся заключны гала-канцэрт XVII агульнапольскага фестывалю «Беларуская песня 2010», які адбыўся 7 лютага ў Драматычным тэатры імя А. Венгеркі.

Гэты фестываль, як і ўсе папярэднія, ладзіла Беларускае грамадска-культурнае таварыства ў Беластоку, якое ўжо не першы год узначальвае Ян Сычэўскі. Дзесяткі самадзейных мастацкіх калектываў і асобных выканаўцаў змагаліся за перамогу ў фестывалі і толькі каля 30 з іх сталі ўдзельнікамі заключнага канцэрта. Прыемна, што на сцэну тэатра выходзілі не толькі сталыя захавальнікі беларускіх народных традыцый, але і моладзь, якая годна падтрымлівае песенны рух. Па традыцыі перад глядачамі выступілі калектывы з Беларусі. На гэты раз ім быў наш знакаміты ансамбль народнай песні «Купалінка» на чале з мастацкім кіраўніком Аленай Цяльковай. А напрыканцы ўсе ўдзельнікі канцэрта разам з глядачамі выканалі своеасаблівы гімн беластоцкіх беларусаў – песню на словы Канстанцыі Буйло «Люблю наш край».

Прыхільнасць да агульнапольскага фестывалю беларускай песні засведчылі сваёй прысутнасцю на заключным канцэрте многія прадстаўнікі мясцовых і цэнтральных органаў улады Польшчы і Беларусі. Пасол Беларусі ў Польшчы Віктар Гайсёнак абвясціў прывітанне ўдзельнікам і гасцям ад урада нашай краіны.

Анатоль БУТЭВІЧ
Фота аўтара

Мерапрыемствы «Культурнай сталіцы 2010 года» ў сакавіку

Планам мерапрыемстваў па правядзенні ў г. Полацку рэспубліканскай акцыі «Культурная сталіца 2010 года», зацверджаным міністрам культуры Рэспублікі Беларусь П. Латушкам, прадугледжана на працягу сакавіка 2010 года арганізаваць і правесці сумесна з Віцебскім аблвыканкамам і Полацкім райвыканкамам:

- выступленне салістаў Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі;
- экспанаванне выстаўку твораў І. Хруцкага, прысвечаную 200-годдзю з дня народзінаў мастака, з фондаў Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь;
- выступленне Беларускага дзяржаўнага ансамбля «Песняры»;
- арганізаваць творчую сустрэчу беларускіх пісьменнікаў з юнымі чытачамі пад час «Тыдня дзіцячай і юнацкай кнігі»;
- правесці XXIII фестываль старажытнай сучаснай камернай музыкі з удзелам сімфанічнага аркестра Нацыянальнай тэлерадыёкампаніі Рэспублікі Беларусь і музычнай капэлы «Санорус»;
- арганізаваць прэм'ерны паказ дакументальнага фільма «Полацк» Нацыянальнай кінастудыі «Беларусфільм».

У рамках акцыі будуць праходзіць і іншыя мерапрыемствы, якія Міністэрствам культуры, абласным і гарадскім выканаўчымі камітэтамі, Нацыянальным Полацкім гісторыка-культурным музеем-запаведнікам, Беларускай дзяржаўнай філармоніяй будуць скіраваныя на ўзмацненне культурнага і інфармацыйнага абслугоўвання жыхароў Полацка і раёна.

Уласная інфармацыя

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

«Login: Максім»

«...Ўсё калісь перажытое пакідала след у сэрцы і ляжала нерухома цёмнай залежжы, пластом. Разварушце ж, мае вершы, гэты пласт: хай згадка згадку кліча, цягне, хай чытач мой зноў былое пражыве!»

Максім Багдановіч

Літаратурны музей Максіма Багдановіча запрашае навучэнцаў сярэдніх навучальных устаноў Мінска і Мінскай вобласці да ўдзелу ў конкурсе прэзентацый «Login: Максім», створаных у праграме Power Point.

Гэтым конкурсам супрацоўнікі музея імкнуцца заахоўваць навучэнцаў яшчэ раз звярнуцца да творчасці Максіма Багдановіча, пераасэнсаваць той пласт культуры, які пакінуў нам класік беларускай літаратуры, і яшчэ раз упэўніцца, што яго асоба спрыяе развіццю духоўных якасцяў, неардынарнага мыслення і адчування характэрна. Вы, цяперашняя моладзь, нашая надзея і будучыня, можаце па-новаму зірнуць на асобу і творчасць слаўнага паэта і перадаць сваё разуменне з дапамогай су-

часных тэхналагічных сродкаў.

Агульнай тэмай конкурсу з'яўляецца жыццё і творчасць беларускага песняра. Журы конкурсу з улікам цікавасці, эмацыйнасці і дакладнасці інфармацыі, вызначыць пераможцаў. На думку членаў журы, могуць быць адзначаныя і іншыя якасці і здабыткі вучнёўскіх працаў. Ацэнывацца прадстаўленыя працы будуць па 10-бальнай сістэме, а месцы прысуджацца – па суме балаў. Конкурс праводзіцца па дзвюх намінацыях: «Жыццёвы і творчы шлях Максіма Багдановіча» і «Ушанаванне памяці Максіма Багдановіча». Па завяршэнні конкурсу ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адбудзецца ўрачыстае віншаванне пераможцаў і прагляд найлепшых пра-

Навіны з Гродзеншчыны

Падарунак музею

Сёлета спаўняецца 45 гадоў з дня заснавання краязнаўчага музея Любчанскай школы Навагрудскага раёна. Дзякуючы старанням яго дырэктара Міхаіла Карповіча і мясцовых краязнаўцаў гэтая ўстанова вядомая далёка за межамі Навагрудчыны. Шматлікія экспанаты пра гісторыю роднага краю размяшчаюцца ў васьмі пакоях, ёсць нават канферэнц-

зала. Адметна і тое, што амаль кожны старшакласнік можа выконваць ролю экскурсавода.

У новым годзе музей пабагацеў не толькі на экспанаты. Нядаўна старшыня раённага аддзялення Беларускага фонду міру Георгій Бака ўручыў Міколу Карповічу каштоўны дар – сучасны камп'ютэрны комплекс.

Уганараванне краязнаўца

Юрыя Нікалаева ведаюць на Ашмяншчыне не толькі як таленавітага журналіста, які амаль тры дзесяцігоддзі ўзначальваў мясцовую раёнку. Гэта і няўрымслівы краязнаўца. Таму актывісты краязнаўчага руху з задавальнен-

нем сустрэлі нядаўняе рашэнне раённага Савета дэпутатаў аб наданні Юрыю Іванавічу Нікалаеву звання «Ганаровы грамадзянін горада Ашмяны».

Алесь ЖАЛКОЎСКИ, г. Ліда

Арабіка і горныя пячоры

Даволі нечаканая па назве і змесце фотавыстаўка працуе зараз у ДOME-музеі Адама Міцкевіча ў Навагрудку. Яе аўтары Аляксей Антаненка, Віталь Раковіч і Дзмітрый Бельскі не толькі прызнаныя фотамайстры, але і аб'яднаныя яшчэ адным неардынарным захапленнем: яны шмат гадоў з'яўляюцца сябрамі адзінага ў Беларусі спелеаклуба «Геліктыт-ТМ». І назва іх выставы «100% Арабіка» расказвае не пра вядомы гатунак кавы, а пра Арабіку – горны ўчастак у Абхазіі, дзе знаходзяцца адны з самых глыбокіх пячораў у свеце. Некаторыя з іх былі адкрытыя беларускімі спелеолагамі і атрымалі назвы «Беларуская», «Брэсцкая крэпасць», «Спадчына» і іншыя. Фотавыстаўка распавядае аб тых мясцінах, дзе, як напісалі яе аўтары ў адмыслова выдадзеным плакаце, «не працуюць тэлефоны, няма дарог, трава ў рост чалавека... дзе не крануць цыві-

лізацыяй прыгажосць, дзе адчуваеш сябе пячынкай, але разумееш, што ты – неад'емная частка гэтага свету». Гледачы праз фатаграфіі знаёмяцца з паўсядзённым побытам і працай спелеолагаў, а галоўнае – бацьца створанае неабдымнай фантазіяй прыроды Заходняга Каўказа.

Цяпер аўтары фотавыстаўкі зноў у гарах. А пад час закрыцця экспазіцыі фотамайстры плануюць паказаць своеасаблівае слайдшоу і правесці нешта накшталт практычных заняткаў па майстэрстве мастацкай фатаграфіі. З іншымі іх творамі навагрудчане ўжо змаглі пазнаёміцца ў мінулым годзе на фотавыстаўцы «Недзіцячы гульні (Рыцары)», якая праходзіла ў дні святкавання 965-годдзя горада. Варта нагадаць, што і Навагрудак у Беларусі – «гарысты горад», размешчаны на вышыні звыш 300 м над узроўнем мора.

Мікалай ГАЙБА, г. Навагрудак

Канферэнцыя па помніках

6 сакавіка ў Музеі Беларускага народнага мастацтва ў Раўбічах (філіял Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь) адбудзецца **навукова-практычная канферэнцыя «Праблемы аховы і інтэрпрэтацыі помнікаў гісторыі і культуры. Узаемадзеянне грамадскасці і дзяржавы»**. Даклады і паведамленні на канферэнцыі павінны адпавядаць накірункам: захаванне і інтэрпрэтацыя нерухомай і рухомай матэрыяльных помнікаў гісторыі і культуры; захаванне і інтэрпрэтацыя нематэрыяльных помнікаў; ахова гісторыка-культурнай спадчыны і грамадская ініцыятыва. У межах канферэнцыі таксама плануецца правядзенне круглага стала «Хрысціянскія канфесіі Рэспублікі Беларусь і праблемы захавання культурнай спадчыны», а таксама адкрыццё фотавыстаўкі кіраўніка Ваўкавыскай арганізацыі БДТАПГК Віктара Вайтчука «Ваўкавыск новы і стары». Заяўкі на ўдзел у канферэнцыі прымаюцца да 28 лютага па адрасах: вул.Кальцова, 8-1-89, 220090, г. Мінск; antonastapoviczi@gmail.com. Дадатковая інфармацыя па тэлефонах: (8-029) 111 73 32; (8-017) 262 73 43, ці на сайце www.pomniki.budzma.org.

Мультымедыя выходзяць дзяцей

8 лютага 2010 года ў Гомельскай абласной універсальнай бібліятэцы (аддзеле абслугоўвання вучняў 6–9 класаў) адбыўся прэс-тур па гарадах Беларусі пад назвай «Зямля бацькоў – мая зямля». Удзельнікамі віртуальнага падарожжа па найпрыгажэйшых мясцінах нашай краіны сталі васьмікласнікі гомельскай СШ № 21. Ім была прапанаваная мультымедыяная прэзентацыя, прысвечаная выдатным мясцінам усіх рэгіёнаў Беларусі. Хлопцы і дзяўчаты «наведалі» не толькі ўсім добра знаёмыя турыстычныя маршруты (Мір-Нясвіж-Навагрудак, Полацк, Вязынку, Акінчыцы, Залатое кола Гомельшчыны), але і «пабылі» ў Каложскай царкве і Фарным касцёле Гродна, «заехалі» ў мястэчка Крэва і нават «узняліся» на Камянецкую вежу. Пасля заканчэння інтэрактыўнай экскурсіі ўсе ахвочыя мелі магчымасць пазнаёміцца з літаратурай пра гарады Беларусі, прадстаўленай на часовай кніжнай выстаўцы «Зямля з блакітнымі вачыма».

Галіна СІДАРОВІЧ, загадчыца адзела абслугоўвання вучняў 6–9 класаў ГАУБ

Наталля КАМКО, малодшы навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Максіма Багдановіча

Свабода лунае над намі

У Мерачоўшчыне ўшанавалі памяць Тадэвуша Касцюшкі

4 лютага ў Мерачоўшчыну каля Косава (Івацэвіцкі раён) сабраліся людзі, каб удзельнічаць у супольным свяце, прысвечаным 264-м угодкам Тадэвуша Касцюшкі – нацыянальнага героя дзвюх частак свету, імем якога названыя не толькі вуліцы і плошчы, але і гара ў Аўстраліі.

У цырымоніі бралі ўдзел часовы павераны ў справах ЗША ў Беларусі Майкл Скэнлан, генеральны консул Польшчы ў Брэсце Яраслаў Ксенжэк, саветнік пасольства Швейцарыі Дзітрых Драер, старшыня Нацыянальнай камісіі Беларусі па справах ЮНЕСКА, пасол па асобых даручэннях МЗС Уладзімір Шчасны, высокія чыноўнікі Брэсцкай вобласці і Івацэвіцкага раёна. Гасцямі былі і прадстаўнікі польскага Фонду імя Тадэвуша Касцюшкі.

Прысутнічалі на свяце таксама прадстаўнікі палітычных партый і рухаў, дзе-

ячы культуры, гісторыкі, сярод якіх былі пісьменнік і гісторык Уладзімір Арлоў і бард Зміцер Бартосік. Акрамя мясцовых жыхароў сюды прыехалі госці з Івацэвічаў, Бярозы, Баранавічаў, Брэста і іншых мясцінаў.

Да вялікага каменя з мемарыяльнай шыльдай, пры-

свечанай Тадэвушу Касцюшку, дэлегацыямі былі ўскладзеныя вянкi і кветкі. Пасля гэтага афіцыйныя госці накіраваліся ў сядзібу-музей, дзе для іх была праведзена адмысловая экскурсія з праглядам дакументальнага фільма пра Касцюшку. У музеі была арганізаваная таксама выс-

таўка паштовых марак розных краінаў, прысвечаных Касцюшку і яго часу.

– Касцюшка – гэта частка нашай сумеснай гісторыі, гэта чалавек, які змагаўся за свабоду і быў увабленнем лозунга «свабода, роўнасць, братэрства», – адзначыў генеральны консул Польшчы ў Брэсце Яраслаў Ксенжэк, – ён належыць усяму свету, але на радзіўся ў гэтым месцы, таму нам вялікі гонар пабыць тут.

Пад час імпрэзы госці прэзентавалі свае падарункі музею, сярод якіх былі кнігі, малюнкi і манеты часоў Касцюшкі.

Паралельна з афіцыйным мерапрыемствам у музеі, каля мемарыяльнага каменя адбыліся імправізаваныя выступы старшыні грамадскага арганізацыянаў Тадэвуша Касцюшкі Аляксандра Меха, кіраўніка партыі БНФ Аляксея Янукевіча, барда Зміцера Бартосіка, а пісьменнік Уладзімір Арлоў пад час свайго выступу падкрэсліў:

– Няма ніякага сумневу, што Касцюшка – нацыянальны герой Беларусі. Такім яго ўжо даўно лічыць патрыятычнае беларускае грамадства.

Усім прысутным пад час мерапрыемства былі падараныя памятнаыя буклеты пра Тадэвуша Касцюшку, выдазеныя рэдакцыяй гісторыка-краязнаўчага бюлетэня «Рэха Берасцейшчыны».

Павел
ДАЙЛІД

Часовы павераны ў справах ЗША Майкл Скэнлан

Вандроўка між гадамі ў таямніцах Стадубскага роду

З пісьменнікам Алесем Стадубам я знаёмы ўжо не адзін год. Вядомы ён не толькі на Лідчыне. Алесь Дзям'янавіч працаваў намеснікам старшыні Лідскага гарадскога таварыства «Веды», на стаўнікам гісторыі ў мясцовай гімназіі, на мясцовым радыё. Ён сябра Саюза журналістаў Беларусі і Саюза беларускіх пісьменнікаў, літаратурнага аб'яднання «Суквецце» пры «Лідскай газеце». Выдаў восем паэтычных кніг, а не так даўно ў выдавецтве «Кнігазбор» выйшла дакументальная аповесць «Вандроўка між гадамі».

«Вандроўка між гадамі» – падарожжа ў жыццё, у род Стадубаў, успаміны пройдзенага шляху. Слушная цытата Генрыха Мана распачынае вандроўку: «Дастаткова раскажаць пра сябе, каб загаварыла эпоха».

Успаміны маюць свой адметны след на сцяжынах роду. Аўтар узгадвае пра гістарычныя падзеі, ваенныя ліхалецці, якія пакінулі свой адбітак на яго радзіме. Пісьменнік шмат старонак прысвяціў бацькам – руплівым, працавітым гаспадарам з Юшавічаў. Апісаў і сямейную падрыхтоўку да правядзення Калядаў, Нараджэння Хрыстовага, Багача, Радаўніцы. Знайшлі месца ў кнізе і фальклорная спадчына: народныя песні, паказ народных рытуалаў пахавання і галашэння. Аўтар знаёміць чытачоў са сваім прыгодніцкім дзяцінствам і дарослым жыццём. Ва ўспамінах расказана і пра сустрэчы з вядомымі літаратарамі Аляксеем Пысіным, Раманам Сабаленкам, Паўлюком Пранузам, Алесем Ставерам, з народным артыстам Генадзем Цітовічам. Некалькі краязнаўчых аповедаў прысвечаныя апісанню роднай вёскі Юшавічы, суседніх паселішчаў і ваколіцаў.

У сваіх аповедах Алесь Дзям'янавіч прамовіў: «Род – гэта настойка на каранях тых, хто жыў да нас... Надрукаванае – гэта скарб. Надрукаванае робіцца народным. Напісанае застаецца... Люблю Юшавічы і шкаду тых, хто не прачытае маю гэтую кніжку».

Алесь ХІТРУН,
в. Крупава Лідскага раёна

Алесь Стадуб

ВАНДРОЎКА МІЖ ГАДАМІ

Помнік Міндоўгу ў Навагрудку

Навагрудскім райвыканкамам прынята рашэнне аб устаноўцы помніка Міндоўгу – заснавальніку і каралю Вялікага Княства Літоўскага. Грамадскасць вырашыла збіраць сродкі на гэты помнік-напамін нам усім пра вялікае гістарычнае значэнне Навагрудка. Вось, напрыклад, жыхар Мінска М.А. Какарэка ўнёс свой уклад – 35 тысяч беларускіх рублёў. Ён выказаў пажаданне, каб мясцовая раённая газета «Новае жыццё» шырока інфармавала чытачоў пра ход падрыхтоўкі да будаўніцтва помніка: «Добра было б, каб у архітэктурным рашэнні помніка значылася месца і для прозвішчаў людзей, якія вырашылі дабрачынна ўнесці пэўную суму з сваіх зберажэнняў».

І сапраўды, кожны грамадзянін можа ганарыцца, што прымаў удзел у такой пачэснай справе.

Аўтар праекта помніка – вядомы скульптар Генадзь Буралкін (ён жа аўтар і нядаўна ўстаноўленага ў горадзе помніка Елісею Лаўрышаўскаму).

Устанавіць помнік плануецца на цэнтральнай плошчы горада. Тут побач і царква, і гісторыка-краязнаўчы музей, і касцёл, і Дом-музей Адама Міцкевіча, і вышэйназваны помнік Елісею Лаўрышаўскаму. Усё гэта разам створыць добры гістарычны і архітэктурны ансамбль.

Трэба адзначыць, што грошы на пабудову помніка дасылаюць з многіх гарадоў Беларусі: Мінска, Гомеля, Бабруйска, Брэста, Шчучына і інш. Вядомы і рахунак, на які можна пералічыць ахвяраванні: **АДДЗЕЛ КУЛЬТУРЫ НАВАГРУДСКАГА РАЙВЫКАНКАМА ГРОДЗЕНСКОЙ ВОБЛАСЦІ, 231400, г. Навагрудак, вул. Міцкевіча, 9а; Р/р 3632000001310 ААТ «ААБ Беларусбанк», код 698, вул. Міцкевіча, 22а, УНП 500031337, ОКПО 02234044.**

Яўген ЛАПЦЕЎ, г. Навагрудак

Цэнтральная плошча горада

Свіран (гумно) – традыцыйная для беларускай гаспадаркі пабудова, якая выкарыстоўвалася для захавання прадуктаў, часткова адзення і побытавых рэчаў. Гэтая назва была характэрная для захаду Беларусі. На ўсходзе ўкраініўся варыянт «клето».

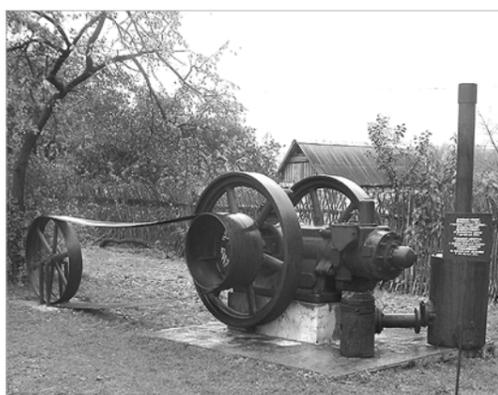
Заслаўскі драўляны свіран стаіць на каменным падмурку. Яго галоўны фасад уяўляе сабой галерэю з балконам, парэнчы якіх упрыгожаныя разьбой. Унутры, уздоўж сценаў, цягнуцца засекі (адатні) для збожжа. У цэнтры знаходзяцца сплеченыя з саломы кашы, розных памераў кадкі, а збоку – куфар.

Горад Рагнеды і Ізяслава

(Заканчэнне. Пачатак у № 6)

Этнаграфічны комплекс

Паравы млын у Заслаўі – унікальны помнік мукамольнай вытворчасці, пабудаваны ў 1910 годзе на сродкі заможнага жыхара горада Мяхедкі-Савіцкага. Гэта драўляны трохпавярховы будынак. Каля 80-ці гадоў млын спраўна служыў заказчыкам, аднак з цягам часу стаў непрыдатным. Пасля рэстаўрацыі – цэнтральны аб'ект этнаграфічнага комплексу гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Заслаўе», у які ўваходзяць таксама дом завознікаў, свіран і кузня.

Дом завознікаў. На млын змалоць збожжа прыязджала шмат сялянаў. Даволі часта ўзнікала чарга, і некаторыя былі вымушаныя заставацца ў мястэчку на ўсю ноч. Таму гаспадар млына побач пабудоваў дом, дзе прыезджыя маглі б падсілкавацца, адпачыць з дарогі або пераначаваць. Вядома, гэтыя паслугі былі платныя і прыносілі гаспадару дадатковы прыбытак. За пабудовай замацавалася назва «дом завознікаў» (ад слова «завоз» – так

называлі заказчыкаў на памол). Праз нейкі час дом ператварыўся ў своеасаблівую местачковую гасцініцу.

Будынак дома завознікаў таго часу не захавалася, гасцініца рэканструяваная музеем-запаведнікам. Цяпер яна дае наведнікам уяўленне аб побытавай культуры беларусаў канца XIX – пачатку XX стагоддзя. Тут праводзяцца экскурсіі, пазнавальныя заняткі, тэатралізаваныя прадстаўленні з абедамі.

Кузня. З самай раніцы да позняга вечара каля млына чуўся звон – працавалі кавалі. Да гэтых майстроў мясцовыя жыхары ставіліся з вялікай павагай. І не выпадкова, бо ў язычніцкія часы іх лічылі чарадзеямі – толькі кавалем было пад сілу зрабіць жалеза паслухмяным.

Здаралася, што па дарозе на млын у заказчыкаў разладжваліся вазы або коні гублялі падковы. Каб ператварыць гэтыя непрыемнасці ў прыбытковую і добрую справу, гаспадар пабудоваў кузню. Кавалі таксама плённа працавалі на заслаўскім рынку, дзе гандлявалі іх вырабамі – сякерамі, косамі, сярпамі, капачамі.

Пад час рэканструкцыі гаспадарчага комплексу кузня была перавезеная музеем-запаведнікам з в. Камень Валожынскага раёна. У будынку сабраны кавальскі рыштунак пачатку XX стагоддзя.

Музей ДОТ

Таму, хто захапляецца ваеннай гісторыяй, будзе цікавай экспазіцыя музея ДОТ, размешчаная ў фартыфікацыйным будынку на месцы былых абарончых умацаванняў.

Мінскі ўмацаваны раён быў часткай абарончай зоны заходніх прыгранічных акругаў, якія ствараліся з канца 1920-х да 1940 гадоў па старой мяжы СССР. Асноўная частка дотаў – 294 адзінкі – пабудаваныя ў 1932–1934 гадах. Ума-

цаваны раён пачынаўся на поўнач ад Пleshчаніцаў і праходзіў праз Заслаўе і Дзяржынск за Станькава, агульная працягласць па фронце каля 140 км. Пасля пераносу мяжы на захад у верасні 1939 года большасць ДОТаў была закансерваная. Размешчаны ў ваколіцах Заслаўя 7-ы батальённы раён абароны прыкрываў левы фланг Маладзечанскага напрамку і стык з Ракаўскім накірункам. Усяго ў Заслаўскім батальённым раёне знаходзіліся 3 артылерыйскія ДОТы, адна супрацьтанкавая кропка і 27 кулямётных агнявых кропак з 68 станкавымі і 53 ручнымі кулямётамі. Некаторыя ДОТы скарыстаныя пад час баёў у чэрвені 1941 года.

Музеефікаваная запаведнікам трохамбразурная агнявая кропка № 115 мае таўшчыню сценаў 90 см. Гэта забяспечвала абарону ад снарадаў 122 мм гаўбіцы. Кропка павінна была быць абсталяваная трыма станкавымі кулямётамі «Максім» і адным ручным кулямётам. Гарнізон агнявога пункта складаўся з 12 чырвонаармейцаў.

Гэтая экскурсія ўключае ў сябе самыя цікавыя, на мой погляд, слайны мясціны горада, якія робяць яго вядомым не толькі ў краіне, але і за яе межамі.

Вось і прайшлі тры цяжкія месяцы працы над праектам. Было шмат усяго: і бяссонныя ночы, і радасць ад кожнага новага напісанага радка, ад кожнай маленькай перамогі. Але я думаю, што гэты час прайшоў не дарэмна. Мая праца раскрывае родны горад з розных бакоў. Гэта – даніна павагі роднаму гораду, мая падзяка за шчаслівае дзяцінства і пуцёўку ў жыццё...

Віялета ГОЛУБ,
навучэнка Лінгвагуманітарнага каледжа Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта

Хруцкія — ад Гераніма да нашых сучаснікаў

Да 200-годдзя Івана Хруцкага

Лёс нашчадкаў мастака

ў неведомым накірунку.

У Полацкім архіве захоўваецца пажоўклая ад часу паперка ў адзін няпоўны аркуш. Копія ляжыць перада мною. Гэта «Спіс маёнткаў і іх памешчыкаў і непрацаздольных асобаў Полацкага павета, якія пражываюць у Юравіцкай воласці і падлягаюць высяленню за межы павета ў

адпаведнасці з распараджэннем зямельнага аддзела Заходняй камуны ад 3 верасня 1918 года». У тым спісе толькі адно прозвішча — Іосіфа Іванавіча Хруцкага і адна запоўненая графа «Месяца жыхарства» — маёнткаў Захарнічы. У графах «Колькі чалавек сям'і» і «Чым займаецца» — два прочыркы. Нічога не запісана і ў апошняй графе — «Заўвагі». Вельмі цікавы дакумент з пункта гледжання прававодства і законнасці. Але якія там былі законы? Іх самі пісалі тагачасныя прадстаўнікі Савецкай улады і, вядома, самі выконвалі напісанае. Стаяць пад дакументам подпісы загадчыка аддзела ўпраўлення Полацкага павятовага выканкама і справавода. Толькі за подпісамі тымі адсутнічае расшыфроўка прозвішчаў тых, хто распісаўся. Дзіўнага тут нічога няма, бо тады так было прынята ў тагачасных канцэлярыстаў — хаваць сваё сапраўднае імя.

Пра далейшы лёс Іосіфа Іванавіча вядома толькі адно — памёр у тым жа 1918-м ва ўзросце 68 гадоў. Што стала з яго жонкай, Ганнай Каэтанаўнай, невядома. Добра, што хоць супакой яна знайшла на лясных могілках побач з Іванам Фамічам Хруцкім, за пяцьсот метраў ад свайго сялібы.

У Іосіфа Іванавіча і Ганны Каэтанаўны былі сыны Іван і Вячаслаў (Вацлаў), а таксама тры дачкі — Марыя, Ганна і Алена. Апошняя нарадзілася ў 1891 годзе, выйшла замуж за Аляксандра Аляксеевіча Мацяеўскага, мела дачок Алену і Ядвігу. Апошняя нарадзілася ў 1916 годзе. Пад час рэпрэсій Аляксандр Аляксеевіч быў абвінавачаны ў шпіёнскай дзейнасці, арыштаваны і высланы. Алена Іосіфаўна працавала ў Полацку, а ў выхадныя дні з дачкамі часта наведвала колішні маёнтка. Памерла ў 1944-м ва ўзросце 53 гадоў. Таксама пахаваная побач з дзедам. Пазней, у 1957 годзе, Ядвіга Аляксандраўна атрымала да-

ведку ваеннага трыбунала горада Петразаводска аб рэабілітацыі бацькі, Аляксандра Аляксеевіча Мацяеўскага.

У Алены Аляксандраўны (Арловай) быў сын Юрый, які меў дачку Алену (у замужстве — Весеялова), якая ў сваю чаргу нарадзіла дачку і сына (Міхаіла. — А.К.).

У Ганны Іосіфаўны Хруцкай (Длугаленнай) была дачка Ева, а ў Евы — дзеці Даротка, Агнежка і Кшыштоф.

Ядвіга Аляксандраўна Мацяеўская жыла ў Кіеве, але часта бывала на радзіме сваіх продкаў у Захарнічах і Палаце. Яна была вядомай мастацкай, неаднаразова ўдзельнічала ў шматлікіх мастацкіх выстаўках, яе творы знаходзяцца ў музеях Украіны і Расіі. Адна з яе працаў беражліва захоўваецца ў кутку імя І.Ф. Хруцкага Палатоўскай сярэдняй школы, створаным намаганнямі выкладчыцы беларускай мовы і літаратуры Людмілы Аляксееўны Качарагінай (Хацкевіч) пры падтрымцы дырэктара Ядвігі Іванавны Баевай. Шмат цікавых звестак яна паведаміла даследчыкам пра свайго прадзеда. Тое ж самае можна сказаць і пра Івана Іосіфаўна

дзень жывуць у Польшчы, ва Украіне, у Расіі і маюць прозвішчы: Мацяеўскія, Арловы, Весеяловы ды іншыя. Спадзяемся, што ўсе яны захоўваюць памяць пра выдатнага беларускага мастака.

Невядома, чаму маёнткаў, набыты Іванам Фамічам, называўся Захарнічы або Захарнічы, хаця цяперашняя вёска з аднайменнай назвай знаходзіцца за дзесяць кіламетраў ад таго месца, дзе вырашыў будавацца і пастаянна жыць акадэмік жывапісу. Вёска калісьці была цэнтрам саўгаса імя М.Я. Жыжова, удзельніка партызанскага руху на тэрыторыі Віцебскай вобласці, у тым ліку Бешанковіцкага раёна, былога камісара партызанскай брыгады «За Савецкую Беларусь», якой камандаваў П.М. Раманаў, першы сакратар Бешанковіцкага падпольнага райкама КПБ, Герой Савецкага Саюза. Вёска Захарнічы размешчана за 8 км на паўночны ўсход ад Полацка, 107 км ад Віцебска, тут ёсць васьмігадовая школа, клуб, ФАП, аддзяленне сувязі, сталовая, 2 магазіны.

Прыкладна за 6–8 кіламетраў ад вёскі Палата, па дарозе на Юравічы, з правага боку ад шашы, амаль пры самай асфальтавай стужцы трасы Дрэтунь-Полацк, як расказвала і паказвала Людміла Аляксееўна Качарагіна, і знаходзіўся аднапярэпаварковы драўляны дом І.Ф. Хруцкага са шматлікімі гаспадарчымі пабудовамі. Цяпер тут ужо нішто не нагадвае пра гэта — ад колішняй сядзібы не засталася нават падмурку, усё пазарастала хмызняком. Свабодны толькі невялікі лапак зямлі з ледзь прыкметным пагоркам пры вузенькай сцяжынкы на лясных могілкі. Зніклі і векавыя ліпы, цудоўны сад, пасаджаны гаспадаром. Метраў за 500 ад месца былога маёнтка, у лесе, знаходзяцца старыя могілкі. Разам з Людмілай Качарагінай узнімаем на высокі пагост, каб сустрэцца з вялікім мастаком, яго роднымі, якія знайшлі апошні прытулак у гэтым ціхім і спакойным месцы.

— Здаецца, яшчэ не так даўно, адразу пасля таго, як было вызначанае месца пахавання, дзякуючы грашовай падтрымцы Полацкага райвыканкама, тут быў устаноўлены помнік выдатнаму мастаку-партрэтчысту — высокая стэла, якую вянчаў бюст Хруцкага, — расказвае Людміла Аляксееўна, — але неўзабаве вандалы паквапіліся на святую памяць і бязлітасна «пагаспадарылі» на магіле. Таму да чарговых угодкаў з дня нараджэння Івана Фамі-

Убранне сядзібы ў Захарнічах на карціне «У пакоях»

Хруцкага, які доўгі час жыў у Польшчы. Ядвіга Аляксандраўна Мацяеўская трагічна загінула ў аўтааварыі. Яе прах знайшоў вечны прытулак на лясных могілках, што знаходзяцца непадалёк ад возера Шчалапок, якое і па сённяшні дзень называюць «Хруцкім возерам».

Дзякуючы ёй, а таксама доўгажыхарцы вёскі Захарнічы Анастасіі Іванаўне Чышчанкі і яе мужу, які калісьці працаваў пастухом у маёнтку Захарнічы, было знойдзена месца пахавання Івана Фаміча Хруцкага.

Не ведаем мы, на жаль, калі памерла і дзе пахаваная Ганна Ксавер'еўна Хруцкая. А нарадзілася яна ў 1822 годзе ў маёнтку Навагуршчына, што за дзесяць кіламетраў ад Полацка. Але, магчыма, свой апошні прытулак яна знайшла побач з дзедам...

Многія нашчадкі акадэміка жывапісу па сённяшні

ча па рашэнні Полацкага райвыканкама быў устаноўлены новы помнік з выявай апошняга аўтапартрэта, напісанага Іванам Фамічам у 1884 годзе, за год да смерці.

Калі высокіх старых елак сціпла прытулілася невялікіх памераў металічная агароджа. Унутры яе ўзвышаюцца тры надмагіллі, над якімі ў ганарнай варце застылі тры помнікі з прозвішчамі пахаваных. Пахаванні дагледжаныя. Гэта справа шчырых рук вучняў і настаўнікаў Палатоўскай сярэдняй школы, якія з моманту афіцыйнага ўстанаўлення месца пахавання Івана Фаміча і да цяперашніх дзён старанна даглядаюць яго апошні прытулак. За спагаду і памяць усім ім нізкі паклон!

Сумную галерэю магілаў адкрывае пахаванне брата мастака. На простым шэрым помніку змешчаны надпіс — «Хруцкі Андрэй Фаміч. Мастак». Наступная магіла — Івана Фаміча Хруцкага. На вонкавым баку помніка вышэй яго прозвішча напісаныя словы: «Пад абеліскам гэтым спачывае мастак вялікі свайго краю». Ніжэй — яшчэ адзін надпіс: «Ад жыхароў Полацкага раёна». На адваротным баку помніка змешчаны вершаваныя радкі: «Кароткім імгненнем майклівай маланнай, палётна празорлівага пачуцця адмеіўся лёс яго першча ранку на велічых карцінах жыцця... За ёй — апошняя, трэцяя пахаванне. Яно калектыўнае: на звычайным шэрым помніку, аналагічным таму, што ўстаноўлены на магіле брата мастака, выбітыя чатыры прозвішчы. Першае — «Хруцкі Іосіф Іванавіч. 1850–1918». Гэта сын Івана Фаміча. Другое — «Хруцкая Ганна Каэтанаўна», жонка сына мастака Іосіфа Іванавіча. Трэцяе — «Хруцкая Алена Іосіфаўна. 1891–1944», іх малодшая дачка. І апошняе — «Мацяеўская (народжаная Хруцкая) Ядвіга Аляксандраўна. 1916–1996». Гэта прапраўнучка Івана Фаміча Хруцкага.

У цэлым могільнік невялікі. Старажытных крыжоў тут амаль няма. Побач з ім праходзіць вузкая лясная сцяжынка, што вядзе да возера Шчалапок. З часам яно ўсё больш і больш зарастае. Не пазнаў бы яго цяпер, відаць, дапытлівы аматар прыроды Іван Фаміч Хруцкі. Але і мы, сённяшнія пакаленне, не можам уявіць яго такім, якім яно было пры жыцці аўтара шматлікіх партрэтаў і нацюрмортаў. Нічога дзіўнага — імкліва плынь часу мяняе аблічча навакольнага асяроддзя, зусім іншымі становяцца далягляды, мяняецца зямля і ўсё, што на ёй знаходзіцца...

Анатоль КРАЧКОЎСКІ,
гісторык, краязнаўца

Традыцыі і сучаснасць

Шапавальства

Не тое дорага, што красна золата,
а тое дорага, што майстра добрага.
Прыказка

Настайнікі з замежжа, ці Як нас вучаць абувацца ў лапці

У Беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту на старых драўляных хатах, свірнях ды хлявах трэба было перакрыць саламяныя стрэхі. Такую адказную справу выконвалі не абы-хто, а майстры ажно з Нямеччыны. Зразумела, за плату паводле меркаў гэтай краіны. Зараз з тых стрэхаў памалу турысты-наведнікі выцягваюць па саломінцы на сувеніры.

Нашыя ж экскурсанты сталага веку кажуць, што ранейшыя страхары так шчыльна ўкладвалі салому, што ў тую страху нават пальца ўціснуць немагчыма было. Такія майстры жывыя і цяпер. Толькі стрэхі сёння зусім з іншых матэрыялаў, хаця ў замежжы гэтая найбольш папулярная экалагічна чыстая «дахоўка» даволі дарагая. Таму і не зводзяцца там спецыялісты-страхары, якія яшчэ і на беларускіх стрэхах няблага зарабляюць.

Свае майстры не звяліся, альбо Айчынны досвед шапавальства

Шапавальства – гэта шэраг бітны і валяльны промыслы, традыцыйнае мастацтва вырабу з воўны (валенне, качанне) галаўных убораў, валёнак, лямцу. Валеныя шапкі-магеркі і брылі былі вельмі распаўсюджаныя ў мінулым стагоддзі галаўнымі ўборамі беларусаў.

У кожным мястэчку і вёсцы былі раней свае ўмельцы, да якіх прыносілі авечую воўну, найперш на валёнкі. Адмысловыя майстры маглі зваляць і рукавіцы, і шапку, і нават вельмі цёплую коўдру. Аднак такіх майстроў, а тым больш рамесніцкіх асяродкаў, засталася вельмі мала. Хіба толькі на Магілёўшчыне, дзе ў Дрыбінскім раёне дасюль працуюць так званыя шапавалы.

Валянне шапак і дало кустарам на Магілёўшчыне назву – «дрыбінскія шапавалы». Тут былі майстры-саматужнікі, але быў яшчэ і промысел адыходны. Пасля завяршэння палявых працаў шапавалы выпраўляліся ў заробкі і дабіраліся іншым разам не толькі да Масквы ці Кіева, але і ў Заходнюю Еўропу, нават у Амерыку, як той Шарлоўскі з Дрыбіна, траплялі. Гэты шапавал няблага там зарабляў, бо штогод дасылаў сямейнікам

Зарабляюць у нас замежнікі і на такім паўзабытым рамястве, як шапавальства. Кожны з завальненнем у міжсезонне абуўся б у лёгкія і цёплыя валёнкі, але мала хто з гарадской моладзі ведае, з чаго і як іх вырабляюць ці, дакладней, валяюць. Нават не ведаюць маладыя і сярэдняга веку людзі такіх слоўкаў, як *лямец* ці *воўна*. Можна, таму і запрасілі да нас замежных настаўнікаў, каб вярнуць з нябыту занядаванае рамяство. Ажно са Швецыі прыехала ў Беларусь майстрыха-выкладчыца і ўжо другі раз праводзіла ў Мінску майстар-класы па мастацкіх вырабах з лямцу. Два дні заняткаў каштавалі 40 даляраў. Аказваецца, у Еўропе вельмі модныя і надта дарагія ўпрыгожанні ды вопратка з натуральных тканінаў з воўны, бавоўны ды лёну, а найбольшай папулярнасцю карыстаюцца ўборы і аксесуары з лямцу.

па трыста рублёў, а гэта былі вялікія на той час грошы. Сённяшнія шапавалы пакуль дабраліся толькі да Масквы, дзе ў самым цэнтры горада разам з вырабамі майстроў з іншых раёнаў Магілёўскай вобласці былі прадстаўленыя працы дрыбінскіх шапавалаў.

Напрыканцы XIX стагоддзя ў Дрыбіне і Дрыбінскай воласці было 504 шапавалы. У Старым Дрыбіне гэтым промыслам займаліся 92 чалавекі, у Дрыбіне – 152, у Картыжах – 32, у Пакуці і Галалобаўцы – па 30 чалавек...

Цяпер на Дрыбіншчыне майстерства шапавальства набыло новае дыханне, ажыло. І гэта насамрэч так, бо пры вырабе валёнак майстры «ўкладваюць душу» ў сярэдзіну абутку. «Душа» – гэта пласт воўны, пры дапамозе якога злучаюцца бакавіны, і валёнак набывае патрэбную форму.

Дрыбінскія шапавалы

Фота аўтара

Усяго 12 гадзінаў – і валёнкі гатовыя!

Тэхналогія вырабу валёнкаў не скажаць каб складаная, аднак нялёгка і даволі працаёмкая. Выкарыстоўваецца шапаваламі авечая воўна восенскай стрыжкі, добра перабраная і вычасаная. Воўну (ці поўсць авечкі) раскладваюць на сталі, потым загортаюць на выкрайку, надаючы пачатковую форму спачатку вялізнага валёнка, і пачынаюць, загарнуўшы ў шчыльную ільняную тканіну, таптаць ці валяць з абодвух бакоў, каб воўна скачалася і стала лямцам. Пры гэтым майстар правярае час ад часу таўшчыню сценак і дзе трэ-

Фармаванне валёнкаў

яны мелі прыгожы і, як кажуць, таварны выгляд.

Такім чынам, за 12 гадзінаў бесперапыннай працы: качання і валяння, таптання і ашпарвання – можна зваляць фэйныя валёнкі. Паспрабуйце, можа і атрымаецца. Дарэчы, воўны на вялікі, мужчынскі памер валёнкаў неабходна каля паўтара кілаграма, а на жаночыя – не больш 850 грамаў.

І ўсё ж такі за адзін дзень валёнка зрабіць не атрымаецца, бо для гэтага неабходна найперш падрыхтаваць воўну. Для таго, каб яна стала мяккай, пушыстай і не было камякоў, дрыбінскія шапавалы выкарыстоўвалі такую прыладу для рыхлення воўны, якая называецца «брында» ці «струна». Патрэбная яшчэ рашотка з лучыны, звязаная шнуркамі, драўляныя калодкі – так званыя «балванкі» і «правідлы» – для надання правільнай формы валёнкам. Трэба мець таксама драўляныя і жалезныя качалкі для раскочвання лямцу, жалезныя шчоткі для расчэсвання ворсу і іншыя інструменты ды прылады.

Не толькі назвы шапавальскіх інструментаў былі адметнымі, але і сама мова майстроў здавалася абсалютна незразумелаю для старонняга чалавека. Гэта быў так званы «катрушніцкі лямязень».

Галіна Суша

(Заканчэнне будзе)

Праўка пад памер

ба дадае воўны ці расцягвае таўставатыя месцы, выпроствае складкі. Потым валёнак абліваюць гарчай вадою і, скруціўшы ў рулон, ціскаюць, мнуць, качаюць ва ўсе бакі, час ад часу раўняючы і выпростваючы, зноў і зноў ашпарваючы кіпнем, пакуль абутак не зваляецца да патрэбнага памеру, а лямец стане шчыльным і роўным.

Потым валёнак трэба вывернуць і «пасадзіць на калодку» патрэбнага памеру, а пасля фармаваць з дапамогай правілка і клінкоў. Пасля гэтага разам з калодкай валёнка ставяць у добра прапаленую печ. Нарэшце, высушаныя валёнкі застаецца прасмаліць, каб

Гатовая прадукцыя

На тым свеце
ўсім месца хопіць
З народнага

Старыя і новыя

З гісторыі могілак каля вёскі Замошша Лёзненскага раёна

Ледзьве не кожная беларуская вёска мае свае могілкі – апошні прыстанак яе жыхароў. Здаецца, тут павінныя панаваць ціша і спакой, але часам гісторыя сведчыць пра адваротнае.

Кіламетраў за пяць на паўночны ўсход ад мястэчка Лёзна, за непраходным балотам, размясцілася вёска Замошша. А недалёка ад яе калісьці былі вясковыя могілкі. Акурат насупраць іх, праз дарогу, знаходзіўся маёнтак Прудзішча з сваімі, панскімі, могілкамі. Як на гэтым свеце памешчыкі і сяляне жылі асобна, так і хавалі сваіх памерлых кожны ў

сваім кутку. Панам, казалі, не падабалася, што паблізу знаходзіцца «мужыцкія» могілкі: ім трэба гуляць ды весціліца, а тут пахаванне – лямант, лішні непатрэбны шум. І яны загадалі стварыць новыя могілкі – бліжэй да Замошша (тут яны знаходзіцца і зараз). Іншыя ж казалі, што паны былі нармальнымі людзьмі, а на тых могілках ужо проста не хапала свабоднага месца.

Старыя замашчанскія могілкі прастаялі яшчэ колькі часу. Пасля Вялікай Айчыннай вайны старшыня мясцовага калгаса вырашыў пашырыць пасяўныя плошчы сваіх уладанняў, а для гэтага трэба было зруйнаваць могілкі, ператварыўшы іх у ворыва. Мясцовыя трактарысты адмовіліся ад такой ганебнай справы. Тады добраахвотнікаў адшукалі ў суседнім калгасе. За доўгі час заняўвання могілкі пазарасталі хмызняком, і калі яго карчавалі, то разам з карэннем выцягвалі з-пад зямлі чалавечыя чарапы... Нядоўга думаючы, крыжы, косці, хмызнякі згрэблі і скінулі ў забалочаную нізіну ля могілак.

Мне даводзілася бываць на гэтым месцы. Там няма ніякага напаміну пра колішнія могілкі: ніводнага надмагільнага каменя ў прылеглых хмызняках, цалкам здзіраная зямля, дзе зрэдку пасявацца калгасныя каровы. Месца – зусім непрыкметнае. А на панскіх могілках

кожную вясну квітнее бэз.

Ніхто з жыхароў Замошша не хацеў хаваць сваіх памерлых сваякоў на месцы, адведзеным пад новыя могілкі: везлі і хавалі на старых. Нарэшце, калі ў вёсцы памёр пастух, у якога не было ніякай радні, яго і пахавалі першым. Цяжка вызначыць дакладна, калі гэта адбылося. У свой час бабуля расказвала мне, што хаваць на новых могілках пачалі на памяці яе бацькі (майго прадзеда) Іларыёна Цімафеевіча Казлоўскага, які нарадзіўся ў Замошшы ў 1882 годзе. На могілках можна прыкмеціць два старыя помнікі. Адзін з іх – амаль у цэнтры – выдатна апрацаваны камень з ім памерлага і датамі жыцця. Ён быў усталяваны тут у 1905 годзе. Другі – шэры шурпаты камень на паўночным ускрайку могілак са сціпла высечаным на ім чатырохканцовым крыжам. Значыць, з упэўненасцю можна сцвярджаць, што новыя замашчанскія могілкі з'явіліся ў канцы XIX – пачатку XX стагоддзя.

Калісьці тут была капліца – невялічкі драўляны будынак,

Помнік на новых замашчанскіх могілках, фота 2007 г.

дзе адпявалі нябожчыкаў і ладзілі памінкі ў дрэннае надвор'е. Яе лёс склаўся некаж зусім недарэчна: недзе ў 1920-я ў адной з жыхарак Замошша згарэла хата. Каб не пакінуць жанчыну без жылля, капліцу перацягнулі ў вёску і перабудавалі ў звычайную хату.

Вось так, няма спакою ні жывым, ні мёртвым. Ідзе адвечная дзяльба месца не толькі пад сонцам, але і на пагосце.

Канстанцін
КАРПЕКІН,
ураджэнец
в. Якубайшчына
Лёзненскага раёна

Схема размяшчэння могілак каля в. Замошша

Выпрабаванні жаўнера Кураша

Цікавага лёсу чалавек Сяргей Кірылавіч Кураш нарадзіўся 2 жніўня 1921 года ў вёсцы Краснае Маладзечанскага раёна. Яго бацька Кірыла Цырылі працаваў на чыгунцы, а маці Наталля Рыгораўна (дзявочае прозвішча Казёл) даглядала дзяцей, якіх, акрамя Сяргея, было яшчэ пяцёра.

Пасля заканчэння сямі класаў ён спрабуе паступіць у школу малодшых камандзіраў. Трапіць туды было вельмі складана: пры выпуску навучэнцы атрымлівалі званне капрала і 120 злотых заробку, што лічылася зусім няблага.

Але толькі ў 1938 годзе лёс зрабіў падарунак Сяргею, і ён (разам з двума хлапчукамі з Краснага – Гурыем і Карскім) быў залічаны ў гэтую навучальную ўстанову.

Напярэдадні 1 верасня 1939 года ўсіх курсантаў школы выклікалі з вакацыяў і накіравалі ў 8-мы полк (г. Люблін). Пачаліся ваенныя тыдні. Пад націскам немцаў Войска Польскае адступала, і 8-мы полк рухаўся ў бок Румыніі, каб набрацца моцы для новых баёў. Але іх чамусці ўсіх пасадзілі ў цягнік і павезлі. Куды – было невядома. Потым яны да-

ведаліся, што завезлі іх на возера Селег (Бурацкая АССР), дзе знаходзіліся яшчэ каля 10 000 тысячаў салдатаў Войска Польскага. Пасля расфармавання арміі Сяргей Кураш працаваў на чыгуначнай станцыі. Яго сумленную працу хутка заўважыў нехта Страйкоў, які і накіраваў Сяргея ў Беласток на курсы брыгадзіраў. Вярнуўшыся дадому ў 1940 годзе, ён да пачатку вайны працаваў чыгуначным майстрам на станцыі.

Надышоў 1941 год, які пераламіў жыцці многіх людзей, – пачалася Вялікая Айчынная вайна. У пачатку 1942 года Кураша выклікаў на чыгунку Абрамовіч і наказаў яму працаваць рабочым на чыгуначным перагонне Баяры-Уша. У той год пачаліся дыверсіі партызанаў на чыгунцы. Вось што ўспамінае Сяргей Кірылавіч: «Наша брыгада ў канцы в. Краснае (насупраць могілак) раўняла чыгуначную дарогу. Тут немец Ротэр Майтэр заўважыў міну, прывязаную да шыйкі рэйкі, і наказаў, каб мы яе абясшкодзілі. Раздаўся выбух, загінулі нашыя землякі і чатыры немцы. Пасля гэтага здарэння нас хацелі расстраляць. Але калі прыехалі іхнія начальнікі, тым, хто застаўся жывы, падаравалі жыццё. Сярод жывых застаўся і Міхаіл Мошка, які жыве да гэтага часу ў вёсцы Ласі. Вось тады і пачалася мая «партызанка»».

У 1944 годзе Беларусь была вызваленая, і С.К. Кураш працягваў працаваць чыгуначным майстрам. Каб ён змог застацца на гэтым месцы, яго ў 1946 годзе накіравалі вучыцца на два гады ў г. Ленінград. Пасля Сяргей ажаніўся і працаваў на чыгунцы аж да 1953

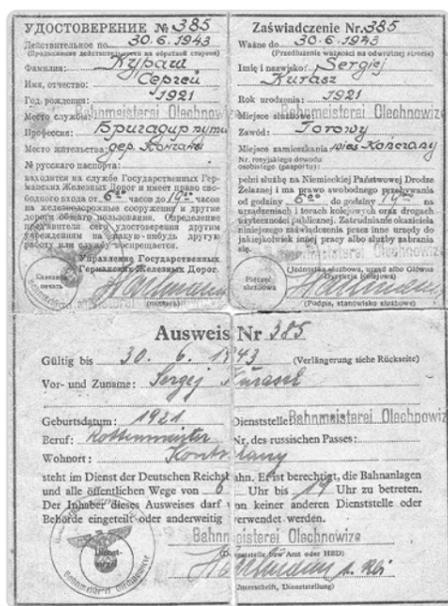

года. Далей жыццёвы лёс закінуў яго ў Мінск: працаваў на маргарынавым заводзе, на будаўніцтве торфабрыкетнага завода, у Смалявіцкім ды Бярэзінскім будаўніча-монтажных упраўленнях.

У 1964 годзе Сяргей Кірылавіч вярнуўся ў Краснае, зноў працаваў на чыгунцы. У прамежак паміж працай скончыў у 1970 годзе Брэсцкі тэхнікум чыгуначнага транспарту па спецыяльнасці тэхнік I класа. За сваю працу С.К. Кураш быў адзначаны падзякамі і ганаровымі граматамі.

Сяргей Кірылавіч – добры бацька для сваіх трох дзяцей, ласкавы дзядуля для ўнукаў, а яшчэ вельмі цікавы, ветлівы і чулы чалавек. У яго жыцці было шмат выпрабаванняў, якія ён вытрываў. Нездарма, відаць, Юры Грыбоўскі згадвае пра яго ў кнізе «Забутыя жаўнеры Польскага войска». Зараз Сяргей Кірылавіч жыве на радзіме, у вёсцы Краснае.

Барыс БРАЦУК,
г. Маладзечна

Падсвечанне Кураша часоў нямецкай акупацыі

Казімір Сваяк

Да 120-годдзя з дня нараджэння

Уздоўж

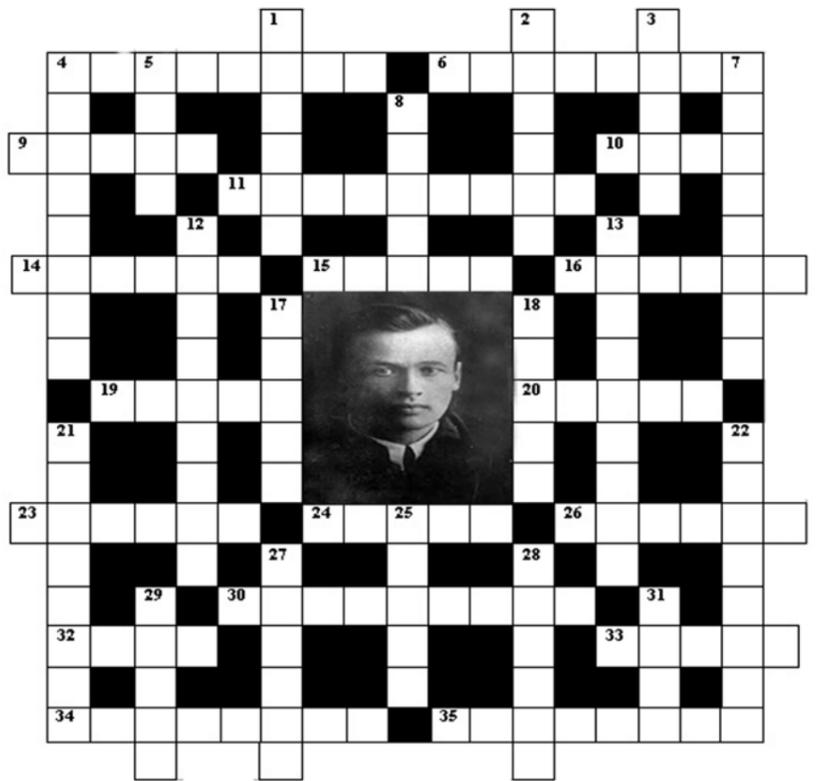
4. Горад у Літве (у 1939–1940 г. у складзе Беларусі), дзе скончыў школу беларускі паэт, каталіцкі святар, ураджэнец Астравеччыны Казімір Сваяк. 6. Адам Беларускі пісьменнік, вучоны, ураджэнец Астравеччыны, які шмат твораў прысвяціў К. Сваяку. 9. Старарытная вёска на Пастаўшчыне, дзе К. Сваяк служыў вікарыем у касцёле. 10. Назва могілак у Вільні, дзе пахаваны паэт. 11. Язеп Беларускі мастак, скульптар, археолаг, ураджэнец Глыбоччыны, які быў бліжкім сябрам паэта. 14. Старарытны гарадскі пасёлак на Валожыншчыне. 15. «Чарку дай, ...». Вершаванае апавяданне К. Сваяка (1926 г.). 16. Не кароль, а ў кароне (заг.). 19. Тэма ў творах мастацтва. 20. Колас добра не спее, калі ... не грэе (прык.). 23. Частка кветкі. 24. Аляксей Прысвятак бе-

ларускага народнага календара (30 сакавіка). На Ляксея вол павінен з лужы напіцца (прыкм.). 26. Жывы, рухавы чалавек. 30. Кніга на беларускай мове, выдадзеная ў Вільні Сымонам Будным, якому сёлета 480 гадоў з дня нараджэння. 32. Ад навукі дужэюць ... (прык.). 33. Велікодная гульня з святочнымі яйкамі. 34. «О ..., мая шыпшына». Верш беларускага паэта, ураджэнца Пастаўшчыны Ул. Дубоўкі, якому сёлета 110 гадоў з дня нараджэння. 35. Назва групы крывічоў, што ў IX стагоддзі насялялі сучасную Віцебшчыну.

Упоперак

1. Што напісана прямом, не выйме і ... (прык.). 2. Імя малодшага брата К. Сваяка, паэта, кампазітара, выдаўца, барацьбіта за беларускую мову і незалежнасць Беларусі. 3. Воінскае падраздзяленне. 4. Ка-

стусь Сапраўднае імя і прозвішча паэта. 5. Белы клён; любімае дрэва беларускай вусна-паэтычнай спадчыны. 7. Жонка як жонка, але мілей родная ... (прык.). 8. «... беларуская». Вершаваны зборнік беларускага паэта Францішка Багушэвіча, якому сёлета 170 гадоў з дня нараджэння. 12. Верш-.... Жанр філасофскай лірыкі, якім карыстаўся ў сваіх творах К. Сваяк. 13. Духоўная Навучальная ўстанова ў Пецярбургу, якую скончыў паэт. 17. «Мяне цягнула да Пастаў, // Хацелася пабыць ля ...». З верша Ул. Дубоўкі «І колькі б дзе не вандраваў». 18. «... і дзяўчына». Верш беларускага паэта Міхася Чароты. 21. Тое, што і селянін-земляроб. 22. Горад на Віцебшчыне, радзіма вядомага авіяканструктара Паўла Сухога, якому сёлета 125 гадоў з дня нараджэння. 25. Тое, што і нахіл, схіл. 27. «... сваякоў». Нелегальны гурток, які стварыў на Астравеччыне паэт, дзе ставіліся яго п'есы, ладзіліся сходкі. 28. Юры з расой, а ... з сяўбой (прык.). 29. Навучальная ўстанова, шмат якіх было адкрыта на Астравеччыне дзякуючы намаганням К. Сваяка. 31. «Мая ...». Зборнік паэзіі К. Сваяка, які выйшаў у Вільні ў 1924 г.

Як можна стаць выратавальнікам?

У наш час у Рэспубліцы Беларусь дзейнічаюць дзве вышэйшыя навучальныя ўстановы Міністэрства па надзвычайных сітуацыях. Камандна-інжынерны інстытут у г. Мінску і Гомельскі інжынерны інстытут. Гэтыя навучальныя ўстановы рыхтуюць спецыялістаў па папярэджанні і ліквідацыі надзвычайных сітуацый. Абітурыенты, якія паступаюць на дзённае аддзяленне, праходзяць ваенна-ўрачэбную камісію, здаюць успутныя іспыты па беларускай і рускай мове, фізіцы і матэматыцы ў форме ЦТ, што праводзяцца Міністэрствам адукацыі. А таксама праходзяць прафесійны адбор па фізічнай падрыхтаванасці.

Для паступлення ў інстытут неабходна падаць заяву да 20 краівака на імя начальніка раённага (гарадскога) аддзела па надзвычайных сітуацыях па месцы жыхарства. Па заканчэнні навучання курсантам прысвойваюцца спецыяльныя званні – лейтэнант унутранай службы і яны працаўладкоўваюцца ў органах і падраздзяленнях па надзвычайных сітуацыях.

Па дадатковую інфармацыю пра паступленне ў вышэйшыя навучальныя ўстановы МНС можна звярнуцца ў Цэнтральны раённы аддзел па надзвычайных сітуацыях па тэлефоне 250-39-57.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ, інспектар ЦРАНС

На здымках Наталі КУПРЭВІЧ: фрагменты экспазіцыі, прысвечанай заслужанаму артысту Андрэю Душчэну, на выстаўцы ў Дзяржаўным музеі тэатральнай і музычнай культуры

Склаў
Лявон ЦЕЛЕШ,
г. Дзяржынск

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

«**КАРАЗЕЛЬ**» – традыцыйны танец. Музыкальны памер $\frac{2}{4}$. Тэмп умерана хуткі. Выконваецца ў 4 пары. Выканаўцы становяцца ў круг, дзяўчаты ставяць ногі ў яго цэнтр, а рукамі моцна трымаюцца за рукі партнёраў. Калі хлопцы рухаюцца па крузе прыстаўным крокам, ствараецца ўражанне каруселі якая круціцца. Танец зафіксаваны ў Брэсцкай вобласці.

«**КАРАПЕТ**» – гарадскі побытавы танец. У некаторых мясцовасцях называўся «Дзевачка Надзя», «Лысы», «Муха». Музыкальны памер $\frac{2}{4}$, $\frac{4}{4}$. Тэмп умерана-хуткі. Паходзіць ад паўднёва-амерыканскага танца «Тустэп». Складаецца з абмежаванай колькасці стандартных рухаў, якія паўтараюцца некалькі разоў запар. Суправаджаецца танец шматлікімі мясцовымі каларытнымі прыпеўкамі:

А чаго ты, лысы,
без валос астаіся?
А таму, што з дзейкамі
многа цалавайся...
Сустрэкаецца па ўсёй Беларусі.

КАРАЧУН – фантастычная істота ў старадаўніх павер'ях беларусаў ды ў іншых славянскіх народаў. Увасабляў зіму і смерць. Так іншы раз называлі зімовы сонцазварот і звязанае з ім свята. Пазней стаў увасабленнем толькі смерці. У спадчыну пра яго засталіся праклены «Каб цябе карачун забраў» ды «Каб цябе карачун скруціў (... не адпусціў)».

КАРЛОВІЧ (Karłowicz) Ян (28.5.1836, в. Субартоніс, Літва – 14.0.1903) – польскі этнограф, фалькларыст, мовазнаўца, музыказнаўца. Скончыў Маскоўскі ўніверсітэт (1857), Акадэмік Акадэміі

ведаў у Кракаве (1887). Вучыўся ў Брусельскай кансерваторыі. У 1871–1882 гг. жыў у маентках Падзітва (цяперашні Воранаўскі раён) і Вішнеў (цяпер Сморгонскі раён), з 1882 – у Гейдэльбергу, Дрэздэне, Празе, з 1887 – у Варшаве. Заснавальнік (1887) і рэдактар (1888–1899) краязнаўча-этнаграфічнага часопіса «Вісла», у якім шмат месца адводзіў беларускай тэматыцы. Вывучаў духоўную і матэрыяльную культуру польскага, беларускага і літоўскага народаў. Збіраў вусную народную паэзію, надрукаваў працы «Найноўшыя даследаванні паданняў і іх зборы» (1883), «Міфалогія і філасофія» (1899). Уласныя запісы беларускіх легендаў і паданняў з Свянцянскага, Лідскага і Навагрудскага паветаў (больш за 80 тэкстаў) у перакладзе на польскую мову надрукаваў у кнізе «Народныя паданні і казкі, сабраныя ў Літве» (1887–1888). Зрабіў апрацоўкі народнай прозы: «Прыгожая Мелюзіна і каралеўна Ванда» (1876), «Падан-

не пра Вальтэра з Тунца» (1881) і інш. Распрацаваў метады збірання фальклору і выдаў «Дапаможнік для збіральнікаў народных твораў» (1871). Для М. Федароўскага запісаў больш за 500 мелодыяў беларускіх народных песень (больш за 300 надрукавана ў шматтомным зборы Федароўскага «Люд беларускі», т. 5, 1958; т. 6, 1960). Том беларускіх казак, легендаў, паданняў, прыказак і том беларускіх традыцыйных песень (да многіх дадаюцца ноты), сабраныя і запісаныя Карловічам, зберагаюцца ў Цэнтральным гістарычным архіве Літвы. У прадмове да зборніка У. Вярыгі «Беларускія паданні» (1889) і іншых працах цёпла пісаў пра беларускі народ, яго мову і вусную народную творчасць. Быў цесна звязаны і перапісваўся з Э. Ажэшка, А. Гурыновічам, М. Доўнар-Запольскім, А. Ельскім, М. Янчуком ды іншымі.

«**КАРОБАЧКА**» – гарадскі побытавы танец. Музыкальны памер $\frac{2}{4}$. Тэмп умерана хуткі. Выконваецца пад мелодыю рускай народнай песні «Карабейнікі». Мае нязначныя рэгіянальныя адрозненні. З канца XIX ст. распаўсюджаны па ўсёй Беларусі.